

Список літератури:1. *Гриньова В.М., Салун М.М.* Організація виробництва. Навч. посіб. / *Гриньова В.М., Салун М.М.* // -Х.: ВД «Інжек», 2005 2. *Глухов В.В., Лисочкіна Т.В., Некрасова Т.П.* Економічні основи екології. Підручник .Спеціальна література. /*Глухов В.В., Лисочкіна Т.В., Некрасова Т.П.* // -1995 3. *Перерва П.Г., Гавриць О.М., Погорелов М.І.* Економіка і маркетинг виробничо-підприємницької діяльності. Навч. посіб. / *Перерва П.Г., Гавриць О.М., Погорелов М.І.* // -Харків НТУ «ХПІ», 2004

Надійшла до редколегії 11.10.2013

УДК 334.72

Еколого-економічні проблеми утилізації твердих побутових відходів /Л.В.Жадан, В.Ю.Верютіна// Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХПІ». – 2013. - № 66 (1039) –С. 53-56 Бібліогр.: 3 назв.

Рассмотрены методы утилизации твердых бытовых отходов. С учетом экономической целесообразности и экологической безопасности рекомендован метод сухого пиролиза.

Ключевые слова: екологічна безпека, економічна цілесобразність, тверді побутові відходи, капітальні витрати, строк окупності

The methods of utilization of hard domestic wastes are considered in the article. Taking into account financial viability and ecological security the method of dry pyrolysis is recommended.

Keywords: ecological security, financial viability, hard domestic wastes, capital charges, term of recoupment

УДК 658.14. 011

А.П. ГОРПИНЧЕНКО, асп. ХДУХТ, Харків

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ НА ОСНОВІ СИСТЕМНОГО ТА ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДІВ

Досліджено організацію сучасної системи та дію механізму управління фінансовими ресурсами підприємств роздрібною торгівлею. Виявлено необхідність їх вдосконалення на основі використання системного та процесного підходів до управління. Визначено головні принципи, складові елементи, операції та функції системи та процесу управління фінансовими ресурсами торговельних підприємств з метою підвищення ефективності їх формування, розподілу та використання.

Ключові слова: система управління, фінансові ресурси, підприємство роздрібною торгівлею, системний та процесний підхід.

Вступ. Успішний розвиток та функціонування сучасного торговельного підприємства, яке є складною відкритою соціально-економічною системою, визначається ефективністю взаємодії елементів системи управління всередині суб'єкта господарювання, а також самого підприємства із

© А.П. Горпинченко, 2013

зовнішнім середовищем. Методологічною основою вивчення сучасних соціально-економічних систем, до яких відносяться підприємства, є системний підхід, як один із спеціальних методів наукового дослідження, за яким досліджуваній об'єкт розчленовують на елементи, які розглядають в єдності та взаємозв'язку, тобто як систему.

Саме системний підхід набуває сьогодні найбільшої популярності під час прийняття і обґрунтування управлінських рішень в різних галузях економіки. Стає загально визнаним, що системна методологія є найбільш впорядкованою та надійною основою для управління складними сферами фінансово-господарської діяльності, дозволяючи розкривати й аналізувати складові компоненти системи і послідовно поєднувати їх один з одним.

Важливим напрямом удосконалення загальної системи управління підприємством роздрібною торгівлі є побудова сучасної ефективної системи управління його фінансовими ресурсами та організація процесу управління ними в системі, що забезпечать стабільне функціонування та динамічний розвиток торговельних підприємств в сучасних ринкових умовах.

Аналіз основних досягнень і літератури. Значний внесок в розробку системного підходу як методології управління внесли фундаментальні наукові праці зарубіжних вчених: Р. Акоффа, Ч. Барнарда, Л. фон Бергаланфі, Ст. Біра, Д. Діксона, Р. Джонсона, В. Кінга, Дж. Кліра, Е. Кунца, О. Ланге, Е. Ласло, У. Роса, Р. Саймона, Дж. Форрестера, Ф. Емері, С. Янга та ін.

Серед російських і українських учених слід відзначити В.Г. Афанасьєва, А.І. Берга, І.В. Блауберга, О.О. Богданова, С.А. Валуєва, В.Н. Волкової, С.П. Никанорова, В.Н. Садовського, Ф.Е. Темникова, В.С. Тюхтіна, А.І. Уємова, Ю. І. Черняка, Ю.А. Урманцева, Е.Г. Юдіна та ін.

Проте, на наш погляд, в економічній літературі недостатньо дослідженими залишаються питання використання системного та процесного підходів до управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання, зокрема, в торговельних підприємствах.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження організації управління фінансовими ресурсами підприємств роздрібною торгівлі та механізму його вдосконалення на основі використання системного та процесного підходів до управління.

Матеріали досліджень. На сучасному етапі ринкової трансформації національної економіки дедалі вагомішого значення набуває розробка та впровадження ефективної системи управління фінансовими ресурсами підприємств, яка повинна розв'язати проблеми оптимізації структури джерел їх формування та розробити заходи щодо підвищення ефективності їх розміщення, використання та відтворення, оскільки вони є основними у

функціонуванні й подальшому розвитку підприємств.

Під «системою» в зарубіжній та вітчизняній економічній літературі розглядається сукупність елементів, які знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності один від одного, утворюючи певну єдність. Так, на думку Р. Акоффа, система є будь-якою суттю, яка складається з взаємопов'язаних частин [1]; Л. фон Берталанфі розглядає систему як комплекс елементів, що перебувають у взаємодії [2]; У. Гослінг під системою розуміє сукупність простих частин [3]; за А. Холлом, система є множиною об'єктів разом з відносинами між об'єктами і між їх атрибутами [4]; К. Уотт вважає, що система – це взаємодіючий інформаційний механізм економічної діяльності підприємства, що характеризується багатьма причинно-наслідковими взаємодіями [5]. О.В. Кустовська, розглядає систему як спосіб розв'язання певної проблеми, тобто як сукупність усіх необхідних знань, інформації, матеріальних засобів і способів їх використання, організації діяльності людей, що спрямована на розв'язання проблеми [6]; С.Л. Чернишов під економічною системою розуміє будь-яку систему, в якій діють натуральні товарні змінні [7]; на думку Хомякова В.І., система – це деяка цілісність, що складається із взаємозалежних частин, кожна з яких вносить свій внесок в характеристики цілого [8].

Становлення системного підходу до управління пов'язане також з роботами О.О. Богданова, який розглядав усі явища як неперервні процеси організації та дезорганізації, а рівень організації тим вищий, чим сильніше властивості цілого відрізняються від простої суми його частин (пізніше цю властивість назвали емерджентністю) [9].

Р.А. Фатхутдінов визначає системний підхід до управління як підхід, при якому будь-яка система (об'єкт) розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, що мають «вхід» (мета), «вихід», зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок і «процес» у системі [10-11].

У науковій літературі системний підхід фігурує також як кібернетичний. Кібернетичний підхід полягає в обґрунтуванні інформаційної сутності управління, у визнанні універсальності законів управління для систем різної природи, у виявленні та організації механізмів зворотного зв'язку, що діють в системах управління, в оптимізації поведінки системи на основі зворотних зв'язків та у відповідності із заздалегідь визначеними цілями [12].

До визначальних принципів системного підходу відносяться: цілісність, структурність, пропорційність, взаємозалежність системи і зовнішнього середовища, ієрархічність, множинність описів кожної системи, збалансованість, безперервність в управлінні, онтогенез, композиція, інтеграція, інформованість, стійкість [1-12].

Підприємство як динамічна система утворюється сукупністю трьох елементів: вхід, перетворення, вихід. Внутрішньою складовою системи управління є «процес», який трактується економістами як серія безпосередніх взаємопов'язаних дій. Ці дії, кожна з яких сама по собі вже є процесом, значною мірою визначають успіх управлінської діяльності. Вони дістали назву «управлінські функції», кожна з яких – це також процес.

Процесний підхід до управління забезпечує координацію взаємопов'язаних безперервних дій, таких як планування, прогнозування, організація процесів, мотивування, стимулювання, моніторинг, облік та контроль, регулювання, координація робіт [13]. Таким чином, процесний підхід як частка всеохоплюючого, стабільного і безперервного управління підприємством, на думку окремих авторів [14], складає основу операційної стратегії. Складовими процесу є операції та функції. Операція є дією, яка необхідна для виконання роботи, види діяльності формують функції.

Процес є такою перетворюючою послідовністю операцій, яка необхідна для створення економічно значущого об'єкта, і яку можна також вважати завершеною (з точки зору змісту, часу, логічної черговості тощо).

Особливим видом процесу є бізнес-процес, який відбиває основні цілі підприємства та описує центральну сферу його діяльності. Бізнес-процес розглядається як сукупність взаємопов'язаних операцій, яка інтегрує наскрізні матеріальні, фінансові та інформаційні потоки через організаційну структуру управління підприємством [15-16].

Результати досліджень. Торговельне підприємство можна розглядати як складну економічну систему, яка забезпечує тісний зв'язок між сферами виробництва і споживання товарів завдяки виконанню своїх класичних посередницьких макро- та мікроекономічних функцій: реалізації вартості, зміни форми вартості (товарної на грошову) та форми власності; розподільчої; інтегруючої; оціночної; організуючої та регулюючої; перетворення виробничого асортименту товарів у торговельний; транспортування, формування та зберігання товарних запасів; доробки та доведення товарів до необхідної якості; сортування, комплектування, фасування й пакування; організації післяпродажного сервісу тощо.

Підприємства роздрібної торгівлі найтісніше пов'язані з кінцевими споживачами товарів, тому в ринкових умовах активно розвиваються нові функції роздрібної торгівлі: вивчення попиту споживачів та вплив на нього; аналіз кон'юнктури товарних та фінансових ринків; кредитування клієнтів; надання консалтингових послуг; маркетингові дослідження ринку й реклами тощо. Особливою рисою ринкової діяльності роздрібних торговельних підприємств є їх дуалізм, бо при контакті з постачальниками продукції

торговельні посередники виступають у ролі представників попиту, а пропонуючи товар покупцям, вони діють від імені постачальників. Характерною відмінністю ринкової діяльності роздрібних торговельних підприємств виступає підвищена увага до якості обслуговування, щоб активно впливати на формування споживчого попиту.

Все це обумовлює необхідність ефективного управління фінансовими ресурсами торговельного підприємства, достатній обсяг яких є основою його успішного функціонування та фінансового забезпечення господарської діяльності, виконання притаманних роздрібній торгівлі функцій та подальшого економічного зростання. Від величини фінансових ресурсів залежить фінансування процесу розширеного відтворення, виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, страховими й іншими організаціями та соціально-економічний розвиток підприємства загалом.

Достатня наявність фінансових ресурсів, їх ефективне використання також визначають фінансовий добробут торговельного підприємства: рентабельність, платоспроможність, ліквідність, фінансову стійкість.

Інноваційного розвиток вітчизняних підприємств роздрібною торгівлі зумовлює необхідність всебічного дослідження процесів формування, розміщення та використання фінансових ресурсів, задля забезпечення ефективної діяльності та досягнення динамічної рівноваги із зовнішнім середовищем, пошуку шляхів виживання торговельних підприємств за умов розвитку конкурентного ринку.

Системний підхід означає логічно обґрунтований підхід до управління фінансовими ресурсами підприємства як складної системи, яка формується з окремих елементів з численними внутрішніми і зовнішніми зв'язками. Принцип системності передбачає формування механізму управління фінансовими ресурсами як специфічної динамічної системи.

Сутність системного підходу до управління фінансовими ресурсами торговельного підприємства полягає в наступному: формулювання цілей та встановлення їхньої ієрархії до початку будь-якої діяльності, пов'язаної з управлінням; отримання максимального ефекту, тобто досягнення поставлених цілей при мінімальних витратах за допомогою порівняльного аналізу альтернативних шляхів і методів досягнення цілей і здійснення відповідного вибору; кількісна оцінка цілей, методів і засобів їхнього досягнення, заснована не на часткових критеріях, а на широкій і всебічній оцінці всіх можливих і запланованих результатів діяльності.

Система управління фінансовими ресурсами торговельного підприємства охоплює такі складові: зовнішнє оточення, що включає вхід і вихід системи, зв'язок із зовнішнім середовищем і зворотний зв'язок; внутрішню структуру, як сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують процес впливу суб'єкта управління на об'єкт, переробку входу у вихід і досягнення цілей системи (рис.).

Система управління фінансовими ресурсами торговельного підприємства повинна відповідати основним вимогам, а саме: між елементами системи повинні існувати причинно-наслідкові зв'язки; система повинна бути динамічною, тобто володіти здатністю змінювати свій кількісний та якісний стан; система повинна володіти параметром, впливаючи на який можна змінити протікання економічного процесу.

До системних об'єктів управління відносять вхід, процес, вихід, зворотний зв'язок та обмеження. Вхід – це величина та структура джерел фінансових ресурсів, що були сформовані з метою їх використання в процесі господарювання. Вихід – це результат чи кінцевий стан процесу. В нашому випадку, це залишкова величина та структура фінансових ресурсів (пасивів) та активів підприємства на кінець системного циклу. Зв'язок забезпечує узгодження входу та виходу процесу.

Внутрішньою складовою системи управління фінансовими ресурсами торговельного підприємства є «процес», який трактується економістами як серія безпосередніх взаємопов'язаних дій. Ці дії – «управлінські функції», які значною мірою визначають успіх управлінської діяльності.

У внутрішній структурі загальної системи управління фінансовими ресурсами торговельного підприємства, на наш погляд, можна виділити такі базові взаємопов'язані процеси (операційно-функціональні блоки), які перетворюють вхід у вихід і забезпечують трансформацію фінансових ресурсів у системі (див. рис. 1): 1) процеси, пов'язані з формуванням та мобілізацією фінансових ресурсів з різних джерел (власних, позикових, залучених); 2) процеси, пов'язані з розміщенням фінансових ресурсів в активи підприємства (необоротні та оборотні); 3) процеси, пов'язані з використанням фінансових ресурсів (вкладених в активи) в процесі операційної, інвестиційної, фінансової діяльності торговельного підприємства; 4) процеси, пов'язані з відтворенням (поверненням) фінансових ресурсів на розширеній основі, що забезпечують капіталізацію торговельного підприємства (зростання його ринкової вартості); 5) процеси, пов'язані з новими вкладеннями фінансових ресурсів у господарську діяльність торговельного підприємства.

Рисунок – Управління фінансовими ресурсами торговельного підприємства на основі системного та процесного підходів (розроблено автором)

Організація системи управління фінансовими ресурсами на торговельному підприємстві повинна базуватися на дотриманні певних принципів: урахування перспектив розвитку та підпорядкованість загальній (генеральній) та фінансовій стратегії розвитку підприємства роздрібної торгівлі; забезпечення оптимальності структури джерел фінансових ресурсів (власних і позикових); забезпечення мінімізації витрат щодо формування фінансових ресурсів із різних джерел; забезпечення відповідності обсягу залучених фінансових ресурсів (пасивів) обсягу сформованих активів; формування раціональної структури активів і капіталу; мінімізація фінансових ризиків в процесі формування та використання фінансових ресурсів; організація своєчасного моніторингу, систематичного контролю, аналізу та оцінки ефективності реалізації політики управління фінансовими ресурсами торговельного підприємства.

Зворотній зв'язок у системі порівнює реальний стан виходу з моделлю виходу та виділяє відмінності (порівняння реального обсягу та структури активів і капіталу, що склалися на підприємстві та аналогічних показників, досягнення яких було заплановано), оцінює зміст розбіжностей, напрацьовує управлінське рішення (визначаються чинники, що вплинули на результат, а також оцінюється їх вага у кінцевому результаті), формує процес реалізації цих рішень, впливає на основний процес системи управління фінансовими ресурсами підприємства з метою зближення виходу і моделі виходу.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що використання системного та процесного підходів дозволить озброїти управлінців необхідним інструментарієм для побудови ефективної системи управління фінансовими ресурсами підприємств роздрібної торгівлі, адекватної сучасному рівню фінансової безпеки господарюючих суб'єктів.

Систему управління фінансовими ресурсами можна трактувати як сукупність форм, методів та прийомів, операцій та функцій, за допомогою яких здійснюється управління фінансовими ресурсами підприємства (процесний підхід); або як частину загальної системи управління підприємством, яка в свою чергу складається з двох підсистем: об'єкту та суб'єкту управління (системний підхід). В свою чергу, система (об'єкт) утворюється сукупністю взаємопов'язаних елементів: «вхід» (мета), перетворення, «вихід» (результат), зв'язок із зовнішнім середовищем, зворотний зв'язок і «процес» у системі. Стратегічним завданням побудови системи управління фінансовими ресурсами на торговельному підприємстві є здійснення управлінського впливу на рух фінансових ресурсів з метою підвищення ефективності їх формування, розподілу та використання.

З позицій системного підходу організація управління фінансовими ресурсами підприємств передбачає визначення структури системи управління фінансовими ресурсами, її комунікацій та функціональності. Структура системи управління

фінансовими ресурсами – це склад та функції її основних частин; комунікації – це її інформаційні зв'язки; функціональність – це механізм її діяльності.

Отже, вдосконалення організації управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання на основі використання методів та інструментарію системного та процесного підходів необхідно розглядати, як один з головних чинників підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств роздрібною торгівлі. Від цього залежить покращення позицій торговельного підприємства в конкурентній боротьбі, його стабільне функціонування та динамічний розвиток в сучасних ринкових умовах.

Список літератури: 1. *Акофф Р.* Искусство решения проблем: пер. с англ. Е.Г. Коваленко / *Р. Акофф.* – М. : Мир, 1982. – 220 с. 2. *Bertalanfy L. von.* General system theory. Foundations, development applications. – N.Y. : Braziller, 1969. – 483 p. 3. *Gosling W.* The design of engineering systems / *W. Gosling.* – London : Heywood, 1962. 4. *Hall A. D.* A methodology for systems engineering / *A. D. Hall.* – Princeton. 1962. – 346 p. 5. *Systems analysis in ecology / Ed. By Kenneth E. F., Watt.* – N.Y, London : Accad. Press, 1996. – 710 p. 6. *Кустовська О. В.* Методологія системного підходу та наукових досліджень : Курс лекцій / *О. В. Кустовська,* – Т. : Екон. думка, 2005. – 124 с. 7. *Чернышев С. Л.* Моделирование экономических систем и прогнозирование их развития / *С. Л. Чернышев.* – М. : МГТУ им. Баумана, 2003. – 231 с. 8. *Хомяков В. И.* Менеджмент підприємства : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / *Хомяков В. И.* – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Кондор, 2005. – 434 с. 9. *Черноруцкий И. Г.* Методы оптимизации в теории управления / *И. Г. Черноруцкий.* – Питер, 2004. – 255 с. 10. *Фатхутдинов Р. А.* Стратегический маркетинг / *Р. А. Фатхутдинов* – М. : ЗАО Бизнес – школа «Интел – Синтез», 2000. – 640с. 11. *Фатхутдинов Р. А.* Разработка управленческого решения. 2-е изд., доп. – М. : ЗАО «Бизнес –Школа «Интел – Синтез», 1998. – 272 с. 12. *Иванова Т. Ю., Приходько В. И.* Кибернетико-синергетический подход в теории управления // Менеджмент в России и за рубежом. – № 5. – 2004. – С. 132 – 137. 13. *Фатхутдинов Р. А.* Производственный менеджмент : Учебник для вузов. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 313 с. 14. Моделирование бизнеса. Методология ARIS / *М. Каменнова* [та ін.]. – М. : Серебряные нити, 2001. – 327 с. 15. *Портер М.* Конкуренция. – *Williams,* 2006. – 600 с. 16. *Тельнов Ю. Ф.* Реинжиниринг бизнес-процессов. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 256 с.

Надійшла до редколегії 11.10.2013

УДК 658.14.011

Управління фінансовими ресурсами підприємств роздрібною торгівлі на основі системного та процесного підходів / А.П. Горпинченко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХПІ». – 2013. – № 66 (1039). С.57 – 65. – Бібліогр.: 16 назв.

Исследована организация современной системы и действие механизма управления финансовыми ресурсами предприятий розничной торговли. Выявлена необходимость их усовершенствования на основе использования системного и процессного подходов к управлению. Определены главные принципы, составные элементы, операции и функции системы и процесса управления финансовыми ресурсами торговых предприятий с целью повышения эффективности их формирования, распределения и использования.

Ключевые слова: система управления, финансовые ресурсы, предприятие розничной торговли, системный и процессный подход.

The organisation of modern system and action of the mechanism of management by financial resources of the enterprises of retail trade is investigated. Necessity of their improvement on the basis of use of system and process approaches to management is revealed. Major principles, components, operations and functions of system and managerial process by financial resources of trade enterprises for the purpose of increase of efficiency of their formation, distribution and use are defined.

Keywords: a control system, financial resources, the enterprise of retail trade, the system and process approach.

УДК 338.45

В.М. ТИМАНЮК, канд. фарм. наук, доц., УПА, Харків

ВСТАНОВЛЕННЯ ОБГРУНТОВАНОЇ ОЦІНКИ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ФАРМАЦІЇ

У статті розглянуті методи оцінки об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) у фармацевції в залежності від видів ОІВ, ступеня їх охорони та життєвого циклу інноваційного проекту; приведено характеристика ризиків, що враховуються при обґрунтуванні ставок дисконтування, використовуваних при оцінці ОІВ.

Ключові слова: інтелектуальна власність у фармацевції; комерціалізація ІВ; оцінка ОІВ у фармацевції.

Вступ. Встановлення обґрунтованої оцінки ОІВ є найважливішим етапом процесу комерціалізації ОІВ у фармацевції. Проблеми залучення ІВ в господарський обіг фармацевтичних підприємств, її об'єктивна оцінка, регулювання правовідносин між учасниками нововведень, оформлення і укладення ліцензійних договорів набувають особливої актуальності і потребують термінового розв'язання.

Аналіз основних досягнень і літератури. Окремі аспекти проблеми оцінки ОІВ у фармацевції висвітлювались у роботах провідних вітчизняних вчених: О.Б. Бутнік-Сіверського, Волоха Д.С., Калачної А.В., Мушко З.М., Демченко А.С., Півень О.П., Пономаренка Н.С., Посилкіної О.В., Страшного В.В. та ін., Як показали проведені дослідження, ні за рубежом, ні у вітчизняній практиці сьогодні не вироблена єдина методологія визначення оцінки ІВ у фармацевції [1, 2].

Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування та розробка, методик, що до оцінки ІВ у фармацевції, що є необхідною умовою при комерціалізації і трансфері технологій. Для досягнення поставленої мети необхідне розв'язання таких завдань дослідження: